

KÜLTÜREL BELLEK AKTARICISI OLARAK POSTMODERN YAZAR YA DA METİNLERARASILIKLA YENİDEN KURULAN GEÇMİŞ: BUKET UZUNER VE SU ROMANI ÖRNEĞİ

Serdar ODACI*

Özet: Geçmiş ile ilgili pek çok unsur metinlerarasılıkla postmodern yazarın yarattığı yeni bir kurgu içinde canlandırılır. Canlandırma roman kurgusu içerisinde yer alan efsane, destan, masal vb. ile gerçekleşebildiği gibi kimi zaman da tarihi unsurlarla da sağlanabilmektedir. Buket Uzuner, *Su* romanında anı ve rüya içinde özellikle efsaneye yer vererek kültürel belleğin taşıyıcılığı ve aktarıcılığını yapmaktadır. Roman kurgusu içerisinde yaşanmışlık ve hatırlama üzerine kurulu anının ve içinde de efsanenin yer alarak çok katmanlı yapının oluşturulması; bunun kültürel bellek aktarımı açısından farklı şekillerde sorgulanması bu çalışmanın konusudur.

Anahtar Kelimeler: Bellek, hatırlama, postmodern roman, metinlerarasılık, kurgu.

A Postmodern Writer as a Transmitter of Cultural Memory or Re-established Past through Intertextuality: Buket Uzuner and her novel "Su"

Abstract: Many aspects of the past are revived with intertextuality and the new fiction created by the postmodern writer. This revival is realized via myths, legends, and tales etc. in the fiction. It can also be achieved with the use of historical elements. Buket Uzuner, inserting myths into the memories and dreams in the novel "Su", undertakes the role of a transmitter of cultural memory. Based on the experiences and remembrance, memories in fiction and myths in the memories create a multi-layered structure in fiction, which constitutes the major question of the present study in terms of cultural memory transfer.

Keywords: Memory, recall, postmodern novel, intertextuality, fiction.

Bellek; bilinç ve bilinçdışı, zaman ve zaman ötesi, mekân ve mekânlar arası ilişki üçgeninde algılayan, ayırt eden, birleştiren, soyutlamalar yapan, hatırlatan, aktaran, öğrenen olarak farklı işlevlere sahiptir. Bellek bu bağlamda dünü, bugünü ve anlarda toplar, deneyimler ve yeniden yaratır.

* Yard. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, E-posta: sodaci@hacettepe.edu.tr

Freud'a (1996:327-328) göre genel bilinç dışı ruhsal yaşamın temeli varsayılmalıdır. Çünkü büyük bir evrendir bilinç dışı. Her şeyin ön evresi vardır. Bireysel yaşam bilinç dışının bilinmezlerini duyuşsal verilerle izler ve deneyimler. Bilinç bu evrenden edindiği deneyimler bütününe hem parça parça tanımlayıcısı hem de sürdürücüsüdür. Bu sürdürme her bir deneyim ile yeni olan deneyimin ilişkilendirilmesi ile olur. Bir bakıma her bir deneyim bir hatırlama eylemini yanı sıra getirir.

Bireyin toplum ve mekan ile ilişkisi bu bakımdan edebiyatın doğal olarak kapsadığı kesişimler dünyasını doğurmaktadır.

Toplumsal yaşamda algılanan her unsurun anlam kazanması bellekte yer alan yaşanmışlıklar ve bilişsel, duyuşsal kazanımlarla ilgilidir. Algılananı hatırlanan kılan, belirli bir kültürel çevrede yaşayan bireyin daha önceki yaşanmışlıkları ile öğrendiklerini ilişkilendirebilme becerisidir. Bu bağlamda bireye ait olan belleğin içeriğini belirleyen içerisinde yaşadığı kültürel ortamdır. Bu anlamda bellek yaşamın tamamına yayılmış bir alıntılama zinciridir. Bu kültürel ortam içerisinde yaratılan ortak değerler, semboller ve bu sembollerin anlama ve anlamlandırılabilmede kültürel bellek taşıyıcıları olarak nitelendirilen kişilerin etkisi büyüktür.

Assman (2001:57) kültürel belleğin özel taşıyıcıları olduğundan bahseder. Şaman, şair, din adamı vb. toplumsal bellek temsilcileri olarak geleneksel yapı içerisinde yerlerini alırlar. Sözlü kültür ortamında çok farklı görevlerle kültürel belleği taşıma ve aktarma işlevini hafızanın yol göstericiliği ve sözün rehberliğinde gerçekleştiren bireyler; yazılı ve elektronik kültür ortamının yeni araçlarının rehberliğinde (yazı, kayıt teknolojileri vb.) geçmişte gördüğünden daha farklı işlevlerle gerçekleştirirler. Bu ortamların araçları, öğrenme ve bilgi aktarımı üzerinde etkili olurken bireyin hafızasına yerleşen bilgilerin hatırlatılması ise yine belleğin yüklendiği aslı rol ile gerçekleşir. Bellek hatırlatıcı rolünü farklı kültürel ortam araçları içerisinde büründüğü yeni şekliyle gerçekleştirmeye başlar.

Sözlü ortamda karşı karşıya gelen sadece bireyler değil aynı zaman da geçmişin birikimlerini bugüne taşıyan belleğin aktardıkları ve aktarırların de yaşattıklarıdır. Yazılı ortamda birey kültürel bellek aktarıcısı olarak yazarı anlatıcı, kurgulayıcı, aktarıcı olarak yazdığı eserlerinin içinde arar ve bulur. Sözlü kültür ortamında bayram, ritüel vb. ile canlandırılan bellek yazılı kültür ortamında kurgusal yapının mimarı olan yazar vasıtasıyla canlandırılabilir.

Özellikle postmodern romanda geçmiş, pek çok unsura bağlı olarak yazarın yarattığı yeni bir kurgu içinde canlandırılır. Canlandırma roman kurgusu içerisinde yer alan efsane, destan, masal vb. ile gerçekleşebildiği gibi kimi zaman da tarihî unsurlarla da sağlanabilmektedir. Buket Uzuner, Su romanında anıya ve anının içinde de özellikle efsaneye yer vererek kültürel belleğin taşıyıcılığı ve aktarıcılığını yapmaktadır. Anı türü sözlü kültür ortamına en yakın yazılı türlerden biridir. Hatırlama temeline dayalıdır ve geçmişle ilgilidir. Hatırlama, geçmiş ve yaşanmışlık üzerine kurulu bu türün, roman kurgusu içerisinde anının içinde de efsanenin yer

KÜLTÜREL BELLEK AKTARICISI OLARAK POSTMODERN YAZAR YA DA
METİNLERARASILIKLA YENİDEN KURULAN GEÇMİŞ: BUKET UZUNER VE SU ROMANI
ÖRNEĞİ

olarak çok katmanlı yapının oluşturulması oldukça dikkat çekicidir. Bunun kültürel bellek aktarımı açısından farklı şekillerde olduğu görülmektedir.

Roman, anı, rüya ve efsane ilişkisi ve karakterler örnekleminde metinlerarasılık çerçevesinde kısa bir değerlendirilecektir. “Su”¹ romanı Uzuner’in kendi ifadeleriyle bir dörtlemenin ilk kitabıdır. Romanının ana yapısı polisiye bir format taşımaktadır.

Roman Defne Kaman’ın kaybolmasıyla başlar. Defne Kaman en son sıcak bir yaz akşamı 20:45’te kalkan Barış Manço Vapuru’na binerken görülür. Sonrasında sırta kadem basar. Kayboluşundan otuz dokuz saat sonra Defne’nin annesi Ayten Bayülgen, ablası Aysu Bayülgen Peker ve anneanesi Umay Otacı Bayülgen, Kadıköy Karakolu’na kayıp bildiriminde bulunurlar. Karakolun komiserlerinden Ümit Kaman bu kayıp vakası ile ilgilenir. Defne, birkaç kez Ümit Kaman’a görünür, Kutadgu Bilig’den sözler yazılı olan kâğıtlar verir. Komiser Ümit Kaman, eline tutuşturulan şifrelerin çözümü ve Defne’nin bulunması için, Sahaf Semahat’tan yardım ister. Sahaf Semahat, Kadıköy’deki "Kutlu Bilgi" sahaf dükkânını işletmektedir. Semahat, Kutadgu Bilig kitabını okumuştur. Bu mesajların o kitapta geçen sözler olduğunu anlar.

Komiser Ümit sevgilisi Tasvir’le bu dükkâna gidip gelirler. Kavuşmalarında bir engel vardır: Ümit Alevî, Tasvir ise Sünnî’dir. İki tarafın ailesi de, bu evliliğe karşıdır... Komiser Ümit Kaman, Sahaf Semahat ve onların hep yanında olan anneanne Umay Bayülgen, Defne’yi bulmak için çabalarlar. Birçok sorunla karşılaşılır Defne’yi ararken. Kadın cinayetleriyle, hayvan ve doğa katliamları... Defne’nin iş arkadaşı Attilâ Güntekin de, olayın çözülmesi için bu gruba katılır.

Defne’nin yazdığı "Su Kitabı" da kendisinin bulunmasına ve olayın aydınlatılmasına yardımcı olacaktır. Kadın cinayetleri üzerinde duran Defne, röportaj yaptığı Sakine Neşeli’nin kocasından korkup suya saklanır. Bu röportaja sinirlenen koca Savaş Neşeli, karısını öldürüp bahçeye gömer ve Defne’nin peşine düşer. Umay Bayülgen torunu Defne’nin, tıpkı Yunus Peygamber gibi suda olduğunu düşünür. Kadıköy sahiline yaralı halde bir yunus vurur. Bu yunusu, gözlerinin Defne Kaman’a benzemesi nedeniyle Savaş Neşeli yaralamıştır. Defne Kaman üç gün sonra Kadıköy meydanında, ıslak halde Komiser Ümit tarafından bulunur Defne Kaman Ümit’e el sallar Defne ve Ümit’in kucağına bayılarak düşer. Defne’yi, hemen Kalamış’taki evlerine götürür. Uzun bir uyku çeken Defne Kaman kendine geldikten sonra yeniden işinin başına döner ve işlerin ardından koşutur.

Türk ve dünya mitolojilerinde su ile ilgili oldukça yaygın efsane söz konusudur. Bu efsanelerin hemen hepsinin ortak noktası suyun yaratıcılıkla özdeş tutulmasıdır. Bu mitlerin hemen hepsinde yaratılış aynı ontolojik sonucu ortaya koyar. İlahi dinlerde de su Yaratıcının dünya indinde yaşamı başlattığı yerdir. Bu bağlamda su

¹ Buket Uzuner, Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su, Everest Yayınları, 2. Bs. Ekim 2013, romandan yapılan alıntılarda sadece sayfa numarası verilecektir.

geniş ve büyük bir metin oluşturan kült olarak karşımıza çıkar. Su, kültürlerde hatırlatıcı ve doğurganlığı ile vardır.

Kitabın adının “Su” olması hayatın temel prensipleri ve tasavvufta “anasır-ı erbaa” olarak nitelendirilen hava su ateş ve toprak olan unsurlara vurgu yapmaktadır. Ancak burada belirtmek gerekir ki Türk mitolojisinde beş unsur karşımıza çıkar: su, toprak, ateş, ağaç ve maden (metal). Su, Türk mitolojisinde yaşam döngüsünün, canlılığın ve hayatın bir sembolü olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda “su” geçmişe ait değer yargılarının, inanç sistemlerinin, kültürel belleğin canlandırıcı ve yaşatıcı unsurudur. Böylelikle su hikâyenin olay kurgusu içerisinde yer alan önemli bir unsur olarak görülmektedir.

Türk yaratılış kozmogonisinin içeriği, Erlik Han ve sayılar da romanda yeniden kurulur. Umay Bayülgen trans halinde yabancı bir sesle kozmogoninin unsurlarını dile getirir. Dokuz sayısının önemine işaret eder, Erlik Han'ın beşinci katta oturduğunu, cehennem bu kattan sonra olduğunu belirtir (s. 300).

Romanda su etrafında büyük metin olarak değerlendirebileceğimiz İslami unsurlar da yeniden kurulur. Su hatırlatıcıdır. Kur'an-ı Kerim'de anlatılan Yunus Peygamber'in kıssası günümüze uyarlanır. Kamlık özelliği bulunan Umay Bayülgen, torunu Defne'nin tıpkı Yunus Peygamber gibi suda olduğunu düşünür (s. 201). Defne Kaman, yunus balığının karnıdadır. Sahaf Semahat'la Yunus peygamber kıssası üzerine sohbet ederler (s. 201).

Yazar, Türk kültürünün önemli öğelerini akrabalık ilişkisi olan kişiler üzerinde somutlaştırır. Kültürel belleğe ait bu unsurları akrabalık temeline dayalı adlandırmalar üzerinden gerçekleştirerek kültürel sürekliliği ortaya koymaya çalışır. Roman kahramanının ve onun anneanne ve dedesinin isimlerinden yola çıkılarak oluşturulan kodlamalar toplumsal belleğin hatırlatıcılığını sağlayan anlam yüklü semboller olarak görülmekte ve bu unsurlar mekânı, inanç ve zamanla birleştirmektedir.

Umay Otacı Bayülgen roman karakterleri içinde en dikkat çekici olanıdır. Umay Otacı Bayülgen Defne'nin anneannesidir. Oldukça bilgili bir kadındır. Fizik görünüşü Türk kültürünün erken çağlarında beliren ve toplumsal kahraman olan kamları akla getirir:

"... ak saçlarını küçük kızlar gibi başının iki yanından sarkan iki saç örgüsü yapmış, uçlarını boncuklarla bağlamıştı. Yetmiş yaşlarında olmasına karşın, yaşından çok daha dinç e ve sağlıklı görünen, orta boylu kadının, sıırım gibi bedenine giydiği adaçayı renkli keten entarisinin eteğinden ve yarım kollarından Kızilderili giysilerindeki gibi uzun püsküller sarkıyordu." (s.2-3)

KÜLTÜREL BELLEK AKTARICISI OLARAK POSTMODERN YAZAR YA DA
METİNLERARASILIKLA YENİDEN KURULAN GEÇMİŞ: BUKET UZUNER VE SU ROMANI
ÖRNEĞİ

Türk kültüründe kamlık² ya da kam çok kimliklidir. Şair, musikişinas, hekim, metafizik yönleri ağır basan din adamı ve toplumun önderidir. Toplumsal yapının temel taşlarını bilen ve yeniden üretebilen bir aydındır. Ayrıca toplumun üstün kabul ettiği değerler üzerinde yükselen işlevsel bir kahramandır. Bu yönleriyle kültürün kendinden sonra gelecek olan tüm yapıların devamını kuran, taşıyan, hatırlatan ve gerektiğinde yeniden üretendir.

Umay Ana'nın giysileri ve dış görünüşünde ortaya konan farklılık, hüviyet bulmuş bir geçmiş anlayışın yaşayan bir örneği olarak sunulur. Büyük bir metin olarak görülebilecek geçmiş Umay Ana'nın anlatılarıyla, zamanda geriye gidiler ve bugünkü bağlantılandırma ile yaşatılır. Romanda kamanlığın Anadolu'da asırlardır yaşatıldığı da vurgulanır (s. 199).

Umay Bayülgen'in kişiliğindeki metafizik yön de kamlık özelliğini baskın hale getirir. Defne'nin kayıp başvurusunu yapmak üzere karakoldayken Umay Nine, Komiser Ümit Kaman'ın telefonu çalar ve onu arayan kişinin, Ümit'in annesi olduğunu bilir (s. 12). Romanın ilerleyen sayfalarında yine Umay Nine karşısındakinin düşüncesini okur ve daha soru sorulmadan cevabını verir (s. 189). Romanın bazı yerlerinde trans halinde buluruz Umay Nineyi (s. 300).

Umay Bayülgen'in kendi soyadı "Otacı"dır. Otacı, bugün için eczacı ve hekim anlamına gelmektedir (s.17). Romanda Umay'ın bu yönüne sık sık göndermelerde bulunulur. Ayrıca eczacılık mezunudur.

Kamlar çok katmanlı yapının yaratım, aktarım ve dönüşüm aktörüdür. İşlevlerini toplumsal yapının değişimlerine göre dönüştürerek yeniden üretip kültürel bağlamında devam ettirirler.

Postmodern yazarın bu ve benzeri sıfatla metin kurar. Postmodern yazar kültürel belleği aktarır, yaşatır, yeniden kurar ve yeniden üretir. Postmodern yazar, büyük metinler olarak tanımlayabileceğimiz yerel ve evrensel değerleri yeniden kurar. Bu bağlamda romanın Umay karakteri ile romancı arasındaki işlevsel ortaklık dile getirilmelidir kanaatindeyim.

Rüya geçmişle bağlantı kurmanın ve geleceği görmenin bir unsuru olmakla birlikte postmodern yazarın yeniden yazımını metinlerarası bağlamla kuvvetlendirmektedir. Bireysel ve kültürel belleğin hem hatırlatıcısı hem de dönüştürücüsü olabilmektedir. Bazen rüya belleğe ait unsurların yeniden üretimini de üstlenebilmektedir. Bu romanda kültürel belleğe ait olan efsaneler rüya içinde yer alır. Postmodern yazar bir çeşit efsane yaratıcısına, efsanelerin yeniden yazıcısına dönüşür.

Romanda belirgin olarak dikkati çeken efsanenin rüya ile yeniden kurulmasıdır. Defne'nin doğumunu hatırlayan Umay bu anıya bağlı olarak Defne Kaman'ın

² Bu konuyla ilgili oldukça çalışma vardır. Yazarın kendisi de bu konuyla ilgili araştırma yapan pek çok isme teşekkür etmiştir.

isminin konulma hikâyesi bir mitolojik söylem üzerine oturtur. Yazar bu kahramanının kişiliğinde Türk ve Eski Yunan mitolojisinin söylemini birleştirmiştir. Defne'nin ninesi Umay bu isim koyma sürecini hatırlar ve o zaman gördüğü rüyayı anlatır:

"...Kızım Ayten, hamileliğinin son ayındayken rüyamda Defne ile Apollon'u gördüm. ... Yunan mitolojisinde Defne, kendisine tecavüz etmeye çalışan yarı-tanrı Apollon'dan kaçabilmek için ağaca dönüşür ya, benim rüyamdaki Defne, tam tersine kendini kovalayan Apollon'u ağaca dönüştürüyor ve sonra kendisi ormanda özgürce mutlu yaşıyordu!" (s.193)

Defne'nin doğduğu gün bahçedeki kayın ağacına düşen yıldırım, Türk kültürünün erken çağlarından beri inanılan kötü ruhları temizlemiştir. Böylelikle anının içerisinde rüya ile kültürel ve bireysel geçmiş yeniden kurulur. Yine Defne'nin anılarında üç sayısı kutlu bir sayı olarak anılır (s. 240).

Umay Nine'nin rüya ile ilişkisi bu kadar değildir. İslam'da "istihâre" olarak geçen rüyaya yatmak Umay Ninenin kültürel taşıyıcılık ve aktarıcılık yönünü vurgular (s. 205). Romancı karakterizasyonunu çok göstergeli bir metinler arası kuruluş ile sürdürmüştür.

Umay Ananın varlığı doğa ve bilinç dışını ortaya koyarken, Dedem Korkut bilinç ve bilge kişiliğini yaşayan unsuru olarak sunulmakta ve tarihe dayalı kurgulama anne baba adları üzerinden değil kökenin eskiliğini vurgulamak amacıyla iki kuşak önceye giderek (dede ve anneanne) aktarılmaktadır. Ayrıca Dede Korkut'un zamanı aşan kimliği de yukarıda bahsettiğimiz kam kimliğinin yansımasıdır. Romanda üzerinde çok durulmamış sembolik olarak yer almıştır.

Umay ninenin torunu Defne Kaman da bu bağlamda dikkatle seçilmiştir. Defne Kaman'ın adında başlayan geçmişin inanç temelini dayalı kurgusu, daha sonraki aşamalarda davranış ve eylem boyutuyla da devam etmektedir.

Dişil bilincin doğaya bakış açısı ve geçmişi sözlü hafıza eşliğinde yaşatması roman içerisinde anlatının kurgusal yapısını oluşturan önemli bir özellik olarak görülmektedir. Hızır'ın yine romanda su ile benzer görülmesi ve Semahat'ın şahsında somutlaştırılması oldukça yaygın yaşayan bir efsanenin yeniden kurulması bu bağlamda önemlidir.

Kolektif bilinç, roman kişinin adında kolektif bilinçaltına dayalı sembollere bağlı olarak geriye gidişlerle bireysel anlatı içinde harmanlanır. Kolektif bilinç, bireysel bilinçte altı kurgusal yapı içerisinde birleşir. Bireyin belleğin ve kültürün derinliklerine inmesi, efsanenin merak uyandırıcı ve kökene dair açıklayıcı yapısıyla örtüşür. Böylelikle bireysel tecrübe temelini dayalı anının kültürel yapının unsuruyla bütünleşmesini sağlar.

Romanda inanışların mitlerine ait sembollere dayalı olarak kültürel geçmiş atıf veya gönderme niteliğinde yeniden aktarılır ve böylelikle geçmiş yeniden kurulur. Bireysel ve kültürel hafızanın izleğinde yer eden özel taşıyıcılar olarak belirir.

Destanlar, efsaneler, inanışlar, inançlar ve bunlara dayalı sayılar gibi pek çok gösterge yeniden üretilir. Defne, Hayat Ağacı, Suya Düşen Dolunay, Hakan Olan Kartal, Kuğu Olan Prenses, Yer altı Ejderi Erlik Bey, On Bin Bacaklı Arı Kraliçesi, Şahmeran gibi Türk destanlarını Umay Bayülgen'den dinlemiştir.

Defne'nin büyük bir gazetenin yöneticisi olan patronunun adı Cemal Dokuzoğlu'dur. Böylece, Cemal Dokuzoğlu'nun öfkeli olması, çalıp çırpması ve alkole olan düşkünlüğü gibi kötü yönlerine efsane ve Kutadgu Bilig üzerinden değinilir. Defne'nin Ümit'e verdiği son şifrelerde, Kutadgu Bilig'den şu beyitler (şifreler) vardır: "Her işte hiddet gösterenler/İçkiye düşkünler veya çalıp çırpınlar..." (s.278). İlerleyen sayfalar Cemal Dokuzoğlu'nun alkolikliğine yer verilir (s.283).

"Üç sayısını hatırla Semahat! (...) Kadim Kamanlığımızda: 'karım-rahim-zar', İslamiyet'te Allah'ın üç adı: 'Rab-Rahman-Rahim', Hıristiyanlık'ta: 'baba-oğul-kutsal ruh'tur. Manas'ta üç yiğitler: 'Manas-Semetey-Seyrek' ile üç peri kızının üç Koşay'mı anlatır. Ve elbette Türkler için her şeyin sonunda gökten mutlaka üç elma düşer!..." (s.207).

Romanda bu örnekler oldukça fazladır.

Sonuç

Sonuç olarak kültürel bellek unsurlarının özel taşıyıcıları olan efsaneler ve bunların kolektif bilinçteki dağılık izleri post modern yazar açısından yeniden üretim için kullanacağı oldukça önemli bir malzeme oluşturmaktadır. Buket Uzuner metinlerarasılık vasıtaları ile kültürel bellek unsurları Su romanında geçmişin yeniden kurulmasını, böylelikle hatırlanmasını ve en önemlisi geleceğe taşınmasını sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- ASSMAN, J. (2001), *Kültürel Bellek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAYAT, F. (2012), *Türk Mitolojik Sistemi, Kutsal Dışı. Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler. İyeler ve Demonoloji 2*, 2. Bs., İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- BEYDİLİ, C. (2005), *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, (Çev. Eren Ercan), Ankara: Yurt Yayınları.
- ÇORUHLU, Y. (2011), *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- ELİADE, M. (2014), *Şamanizm*, (Çev. İsmet Birkan), Ankara: İmge Kitabevi
- ELMALILI MUHAMMED HAMDİ YAZIR, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, Konya: Kervan Yayın- Dağıtım .
- IŞIK, R. (2004), "Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar Ve Bunlara Bağlı Kültler", *Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2: 89-106.
- İNAN, A. (2013), *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, (7. Baskı), Ankara: TTK Yay.

Serdar ODACI

- RADLOFF, W. (2012), *Türklük ve Şamanlık*, (Çev. A. Temir, T. Andaç, N. Uğurlu), İstanbul: Örgün Yay.
- ROUX, J. P. (2012), *Eski Türk Mitolojisi*, (Çev. Musa Yaşar Sağlam), Ankara: BilgeSu Yayınları.
- TÜRKAN, K. (2012), “Türk Dünyası Masallarında Su Kültü”, *Millî Folklor*, Yıl 24, Sayı 93: 135-148.
- UZUNER, B. (2013), *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su*, İstanbul: Everest Yayınları.